

VERDAGUER I CARSALADE: DOS HOMES I UN SÍMBOL

El doble centenari de mossèn Cinto i de la reconstrucció de l'abadia de Sant Martí del Canigó renova el record de la històrica trobada del poeta amb el bisbe d'Elna i de Perpinyà.

GUILLEM FARRÉ

Jacint Verdaguer, un dels pares de la Renaixença i del català modern, i del qual encara estem celebrant el centenari de la seva mort, era conegut senzillament per mossèn Cinto entre els gironins que van tenir el privilegi d'establir un lligam d'amistat amb ell: Josep Pella i Forgas de Begur, Antoni de Rocabertí de

Peralada, Pere Alsius de Banyoles, Enric Claudi Girbal de Girona ciutat, Estanislau Vayreda del Noguer de Segueró o mossèn Joan Planes de Figueres. De totes les visites per les nostres comarques, una va sobresortir entre les altres: les estades entre 1884 i 1888 al santuari del Mont, que recentment ha estat restaurat. Va ser allà que, amb la serralada dels Pirineus com a fons, Verdaguer va donar alguns retocs al poema *Canigó* (1886), la composició èpica més recixida de la seva obra.

L'ABADIA DE SANT MARTÍ

De vegades es parla de la força de les paraules, i s'afirma que la poesia és més que mots que el vent s'emporta. La paraula és creadora, assegura el llibre del Gènesi, i Verdaguer era sensible a aquest poder misteriós, per poeta i per sacerdot, amb etapa d'exorcista inclosa. La prova més física ha estat la reconstrucció de l'abadia de Sant Martí. L'autor de *Canigó* descriu les circumstàncies de la seva fundació en

el cant setè: Gentil, nebot del comte Guifré de Cerdanya i Conflent, havia de protegir el poble d'Àrria (actualment Ria, a prop de Prada) de l'atac dels moros. Però, aconsellat pel seu escuder, decideix deixar el seu lloc de guàrdia per anar a trobar les fades del Canigó i aconseguir per la seva mediació poder esposar una camperola de la qual estava perdudament enamorat. Flordeneu, reina de les fades, el pren captiu. Mentre sobrevola en una carrossa màgica el Pirineu (recurs narratiu que permet a Verdaguer descriure extraordinàriament la serralada on es troben França i Espanya) el sarraïns ataquen. El seu oncle Guifré amb les tropes es refugia a la muntanya, i allà troba Gentil a punt de casar-se amb Flordeneu. Aleshores, en un atac d'ira, el guerrer mata el jove. En penitència, el comte de Conflent i Cerdanya va decidir de construir l'abadia, i els monjos de Cuixà, encapçalats per Oliva, van fer marxar els encanteris de la muntanya plantant-hi una creu al cim.

Juli de Carsalade du Pont, bisbe de Perpinyà, amb la campana Martina de Sant Martí del Canigó.

El fonament històric no és fiable, tot i que la primera menció de la llegenda sigui del 1438, en la història dels reis d'Aragó i comtes de Barcelona de Tomich, i que el mateix tema es repeteixi amb diverses variants, com el lloc on es va acomplir la tragèdia. Més versemblantment la fundació de Sant Martí al 1007 responia al desig personal del comte Guifré Cabreta (besnét del Pilós, i germà d'Oliba, abat de Sant Miquel de Cuixà, de Ripoll, fundador de Montserrat i bisbe de Vic) de tenir un lloc on poder-se retirar després d'una vida agitada. D'aquesta identificació entre el fundador i l'abadia van sorgir les llegendes que hi veïen l'expiació d'un crim. Sigui com sigui, vet aquí que durant vuit segles es manté ininterrompudament la presència benedictina. El 1783, però, només queden cinc monjos, incapaços de seguir assegurant la vida del cenobi. La crisi respon d'una banda al fet que la societat feudal que va infantar Sant Martí havia desaparegut, i de l'altra, la pressió a què es van sotmetre les comunitats religioses des que el 1659 la Catalunya Nord va passar a sobirania francesa.

Els monestirs eren reductes de catalanitat amb una oposició equivalent a la del poblet gal del famós Astèrix —comparació paradoxal en aquest cas— que es resistien a l'afranquesament imposat des de París. Per això es va iniciar una campanya de substitució d'abats i desplaçament de les vocacions autòctones. Sense poció màgica que els salvés, van haver de resignar-se als designis dels nous amos. Una mostra de l'ambient que hi havia en els claustres del Rosselló és l'informe elaborat per Dom Edmon Martene i Dom Ursin Durand, monjos benedictins de la Congregació de Maur, a la regió parisenca, que feien un estudi sobre la vida religiosa a França, Països Baixos i Alemanya. Arribats a Sant Martí el 1711 escriuen: «Avui l'abadia està habitada per sis o set monjos salvatges que estant allunyats de tot comerç són poc sociables. Era una mica tard quan vam arribar, i no vam trobar ni alfals ni farratge per als nostres cavalls [...] Si més no el prior ens va rebre bastant caritativament, i fins i tot ens va obrir els arxius, que estan intactes: però quan sols havíem vist alguns títols, un dels seus monjos

ens els va venir a arrencar de les mans. Vam passar la nit com vam poder i l'endemà vam marxar al més aviat possible». La tensió entre l'abat Pierre Pouderoux (1698-1714), d'origen francès, i els germans catalans de l'abadia desconfiats dels representants de Sant Maur és evident. Aquest episodi de resistència no s'ha d'interpretar com un signe de la vitalitat de l'abadia, que per ella mateixa mai no es va poder considerar com un centre d'espiritualitat i de cultura important, com per exemple era el cas de Sant Miquel de Cuixà.

Abandonat, Sant Martí cau en runes, els capitells es dispersen per la regió, els arxius desapareixen amb la Revolució Francesa, els frescos es fonen, i el silenci envaeix el monestir.

EL FÈNIX

Hi ha símbols que perden el seu significat i s'obliden. N'hi ha d'altres que sense una història gloriosa reneixen de les seves cendres per esdevenir un referent col·lectiu. Això és el que va passar amb l'abadia del Canigó, gràcies precisament a Verdaguer i el

esperar que amb el nostre
 Francesc Mateu, assistent en aquest
 presonari de l'ajuntament y del p
 y esperem l'ajuntament dia, tenim h
 i vostre molt reconeixement y devot
 J. de Carsalade du Pont
 Bisbe de Perpinyà

Signatura del bisbe Carsalade, en una carta a l'alcalde d'Olot de 1932.

Verdaguer, l'any 1886.

seu poema. El primer contacte entre el capellà de Folgueroles i les restes romàniques va ser durant el juliol de 1883, quan mossèn Cinto recorria els Pirineus i va poder visitar personalment Sant Martí. D'aquí va compondre versos com «Dels romànics altars no en queda rastre / del claustre bizantí, no queda res: / caigueren les imatges d'alabastre / i s'apagà sa llàntia, com un astre / que en Canigó no s'encendrà mai més».

El que semblava impossible va succeir. El 14 de desembre del 1899 Lleó XIII va fer públic el nomenament de l'arxiver de Gers com a bisbe d'Elna i Perpinyà; monsenyor Jules Carsalade du Pont (1847-1932) entrava en escena. El poeta i el bisbe ja s'havien conegut a Barcelona el 1895 i en la carta pastoral de presa de possessió de la càtedra d'Elna Carsalade du Pont no va poder evitar citar uns versos de Verdaguer: «Superbes abadies, / Marcevol, Serrabona i Sant Miquel, / i tu decrepit Sant Martí, que omplies / aqueixes valls de salms i melodies, / la terra d'àngels i de sants lo cel...». El desembre de 1901 els dos prohoms es van trobar al palau episcopal de Perpinyà per parlar del seu somni i van convenir mol-

tes coses, «sobretot pregar i fer pregar a Déu que's servís participar-nos per alguns senyals la seva voluntat», segons la narració que Carsalade feia a Francesc Mateu, director de la *Il·lustració catalana* al 1903.

I el senyal va arribar. Uns dies més tard el bisbe assistia a una funció religiosa al col·legi de les monges del Sagrat Cor de Perpinyà, i al final la mare superiora li va demanar que anés a veure una vella monja que des de feia tres dies estava agonitzant. Quan va arribar a l'habitació, la moribunda va declarar: «Monsenyor, m'ha manat nostre Senyor Jesucrist de vos dir que era sa voluntat que aixequen de ses ruïnes l'abadia de Sant Martí del Canigó. Tres dies fa que vos espero per participar-vos aquest manament, i m'ha dit nostre Amo que no moriria abans d'haver aplegut la seva ordre. [...] Mai he sentit a parlar de Sant Martí del Canigó i no puc dir en quin país es troba aquesta abadia [...] També m'ha manat nostre Senyor dir a Vossencia que no li faltaran diners per dita restauració [...] Monsenyor, feu això per amor dels vostres sacerdots».

Verdaguer va morir el 10 de juny de l'any següent, però el projecte ja

estava en marxa, i l'11 de novembre, festivitat de Sant Martí de Tours, una processó popular va prendre possessió de l'abadia i va començar la reconstrucció. En el moment de l'òbit de Carsalade du Pont, el 1932, el monument ja estava dempeus, no sols pel que fa a l'arquitectura, sinó també respecte al sentiment que inspirava en un poble, ja que en tot moment Sant Martí es va presentar com un projecte nacional que agermanava els catalans de les dues vessants dels Pirineus. Una mostra va ser la donació que el santuari de la Mare de Déu del Tura d'Olot va fer de la campana Martina, originària de l'abadia, el mateix any. Actualment, aquell sentiment s'ha reclòs en grups reduïts i es viu més com un tret folklòric que com una consciència d'identitat. Així i tot, amb el doble centenari d'enguany, mort de Verdaguer i reconstrucció de l'abadia de Sant Martí, s'arriba a tocar fàcilment el record del poble. *Voilà* una oportunitat per recuperar el que mossèn Cinto, Carsalade i el Canigó representen per a la catalanitat.

Guillem Farré
 és periodista.